

ADLİYE VE DURUŞMA İNCELEME RAPORLARININ ÖNEMİ ÜZERİNE VE ÖRNEK DURUŞMA İZLEME RAPOR FORMATI

*Murat ARABACI**

Sivil toplum örgütleri ve uluslararası organizasyonlar tarafından gerçekleştirilen adliye ve duruşma inceleme programları yargı sistemlerinin adalet, etkinlik ve şeffaflığını artırmak isteyen devletler için çok yönlü araçlardır. Bu araçların etkinliğini artırmak için organizasyonlar farklı tiplerde inceleme programları tasarlamaktadır.

Bu tip çalışmalar öncelikle kamuya açık yargılama sürecinin şeffaflığını artırmaktadır. Bireysel davalar için, duruşma incelemeleri adaletin etkin ve adil bir yönetimle ortaya çıkmasına veya ciddi eksikliklerin tespitine hizmet edebilir. Duruşma inceleme çalışmaları yargı reformunu desteklemek için gerekli olan bilgilerin toplanması konusunda bir araç olarak kullanılabilir. Duruşma izleme programları yasama, yürütme, yargı organlarının yanı sıra sivil toplum ve uluslararası toplum hakkında objektif bulgular içermektedir. Elde edilen bulgular pozitif reformlar geliştirmek isteyen paydaşlara tavsiyeler sunmaktadır. Duruşma gözlem raporları insan hakları konusunda standartları yükseltmek isteyen parlamenterlere yardımcı olabilir. Bu tip çalışmalar sivil toplum bilincini artırmak için önemli bir role sahiptir.

Adliye inceleme programları uluslararası ve iç hukuk standartlarında nitelikli hukukçular yetiştirmek için çok önemli ve güçlü araçlardır. Duruşma inceleme çalışmaları adil yargılanma standartları açısından adalet yönetimindeki eksikliklere işaret ederek hâkimler, savcılar, avukatlar ve diğer katılımcılara uluslararası uygulamaları ve kendi uygulamalarını karşılaştırmaya imkân sağlayarak bilgiler sağlamaktadır. Bu tip çalışmalar farklı ülkelerdeki adalet sistemi karşılaştırmaları için ciddi önem arz etmektedir.

Duruşma incelemeleri geniş ve dar anlamda iki farklı şekilde tanımlanabilir. Dar anlamda duruşma incelemesi; duruşma sırasında hâkim, savcı, avukatları ve diğer mahkeme görevlilerinin duruşma sırasındaki fiziksel davranışlarını incelenmesi

* Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

olarak tanımlanabilir. Bu tip incelemeler sınırlı veriler verseler de birçok önemli sorunun tespiti için faydalıdır. Fakat bu tip doğrudan inceleme yasal sürecin sadece bir anını yakalar. Sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için davalarla ilgili farklı ve detaylı bilgilere sahip olmak gerekir.

Geniş anlamda yapılan duruşma incelemelerini ise adliye incelemeleri olarak isimlendirmek belki daha doğru olacaktır. Bu tip çalışmalar mahkûmları, polisleri, cezaevlerini, hâkim veya savcılarının eğitimini, baroları, avukatların disiplin işlemlerini ve benzeri konuları kapsamına almaktadır. Adalet sisteminin bütününe incelemek, gözlemek geniş kaynak ve uzmanlık gerektiren bir konudur. Aynı zamanda kapsamlı özel erişim anlaşmalarına ihtiyaç vardır.

Ülkemizde bu konu ile maalesef istenen düzeyde ilgilenilmemekle birlikte bazı hukuk fakültesi hocalarının kişisel gayretleri ile oluşturduğu öğrenci topluluklarının çalışmalarına rastlanmaktadır. Bu çalışma gruplarından birisi lisans öğrencisi olduğum yıllarda Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde sevgili hocam Prof. Dr. Gülriz UYGUR tarafından kurulmuştu. Benim grubum 4. Aile Mahkemesi grubu idi ve yaklaşık 3 ay düzenli aralıklarla Ankara 4. Aile Mahkemesinde duruşmaları izlemiş ve notlar almıştık. Bu notları daha sonra bir rapor halinde hocamıza sunmuş ve hocamızda bu raporları ödev notu olarak değerlendirmişti. İzleme grubunda geçirdiğim o 3 ay öğrencilik hayatımın en güzel deneyimlerinden birisine sahip olmamı sağladı. Bir hukuk fakültesi öğrencisi olarak mahkemeye doğrudan irtibata geçmiş, hâkimleri, avukatları, boşanmak isteyen veya istemeyen tarafları bizzat gözleme fırsatı bulmuştum. İzleme grubundaki arkadaşlarımızla birlikte insanımıza dair çok farklı hikâyelere şahitlik ettik ve çok orijinal anılarla izleme programını tamamladık.

Benzeri bir topluluğu Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans öğrencileri ile birlikte 2015 yılı Kasım ayında kurduk. Lisans öğrencilerimizi hukuk pratiğinin içine çekmek amacıyla faaliyetlerine başlayan topluluğumuz ilk çalışmasını tamamladı. İlk raporlar Hukuk Kuramı'nın Ocak-Şubat 2016 sayısında yayımlandı. Bu yıl da öğrencilerimiz Bilge TOPÇU ve Ayşe DOĞAN Eskişehir Adliyesinin farklı mahkemelerinde yaptıkları incelemeleri farklı formatlarda birer rapor haline getirip Hukuk Kuramı dergisinin editörlerine teslim ettiler. Öğrencilerimizin kullandıkları rapor formatlarından birisini ve öğrencilerimizin raporlarını benzeri çalışmalar yapmak isteyen okuyucuların istifade etmesi açısından burada paylaşıyoruz.

Örnek Duruşma İzleme Raporu Formatı

- 1) Öğrenci Adı:
 - 2) Dersin Adı:
 - 3) Dersin Sorumlu Öğretim Üyesi:
 - 4) İnceleme Tarihi:
 - 5) Mahkeme Adı:
 - 6) Davanın Tarafları:
 - 7) Mahkeme Heyeti/ Başkan ve Üyeler:
 - 8) Savcı:
 - 9) Taraf Avukatları:
 - 10) Suçlamalar:
-
- 1) Gözlemci olarak katıldığınız davayı kısaca anlatınız. Davanın spesifik özelliklerine değininiz.
 - 2) Mahkeme salonunun ortamını anlatınız. Beklediğiniz gibi mi? Beklentilerinizi karşılayan veya karşılamayan yönlerini anlatınız.
 - 3) Hâkim ile ilgili izlenimlerinizi (davanın taraflarına yaklaşımını, iş performansını) anlatınız. İzlenimlerinizi destekleyen spesifik örnekler veriniz.
 - 4) Savcı ile ilgili izlenimlerinizi (davanın taraflarına yaklaşımını, iş performansını) anlatınız. İzlenimlerinizi destekleyen spesifik örnekler veriniz.

- 5) Taraf avukatları ile ilgili izlenimlerinizi (iş performansını) anlatınız. İzlenimlerinizi destekleyen spesifik örnekler veriniz.
- 6) Mahkeme salonuna ait diğer izlenimlerinizi ve diğer mahkeme personeli (katip, mübaşir, güvenlik vb.) ile ilgili izlenimlerinizi anlatınız.
- 7) Gözlemleriniz sırasında sizi etkileyen başkaca şeyler oldu mu? Varsa yaşadığınız çok özel olayları anlatınız.
- 8) Mahkeme süreci ile ilgili olarak bu deneyiminzden neler öğrendiniz? Size nasıl bir katkı sağladı?

Kaynakça

<http://web.monroecc.edu/manila/webfiles/susancable/CRJ105F08CourtwatchReportSam.pdf>

Trial Monitoring A Reference Manual for Practitioners, Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) Revised Edition, 2012, Warsaw/ Poland

ADLIYE GÖZLEMLERİ RAPORU-1

*Bilge Topçu**

1. Mahkeme ortamı nasıldı?

Duruşma salonu çok büyük değildi. Hâkim, savcı ve üyelerin oturduğu yer daha yüksekte olacak şekilde konumlanmıştı. Davayı izlemeye gelenler için ayrılan yerde on iki sandalye bulunuyordu. Tutuklular duruşma salonuna iki jandarma erinin kolunda elleri kelepçeli olarak getirildi. Daha sonra kelepçeleri çözüldü. Hemen arkalarında bir jandarma eri duruşma süresince bekledi.

Duruşmalarda sürekli olarak salonda bulunan üç polis daha vardı. Seyircilere ayrılan bölümün hemen arkasında yer alıyorlardı.

2. Duruşma hâkimi hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Hâkim gür sesli, biraz da sert mizaca sahip birisiydi. Genelde önündeki dosyayı okuyup sorular sordu. Çok fazla soru sormadı. Sorduğu sorulara cevap verilirken yarıda kesip, farklı sorular sorduğu çok oldu. Konuşurken avukat müdahalelerine izin vermiyordu. Tanıklardan birisi konuşurken aniden bayıldı. Dikkatimi çeken hâkim kaldırım diyene kadar kimse müdahale etmedi. Sonra mübaşirin yardımı ile başka bir odaya götürüldü. Kendine gelince tekrar ifade verdi. Dava konusu aile içi sürekli şiddet ve yarama idi. Hâkim sanık eşe tutukluluk kararı verince, davacı eş panikleyip hâkime yalvarmaya başladı.

“Davacı değilim, kızımın bir ay sonra düğünü var, babası da orada olmalı, affedin” dedi. Hâkim davacı eşe, bırakayım da tekrar mı dövsün, bıçaklasın?” şeklinde cevap verdi. Davacı eşi söz hakkı verilmeden konuşmaması doğrultusunda uyarıldı.

* Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi

3. Savcı hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir?

Savcı duruşma süresince pek konuşmadı. Sadece birkaç kez hâkime dosyadan bir şeyler gösterdi. Kendi aralarında konuştuklarından ne konuştuklarını duymadım.

4. Savunma avukatı hakkındaki görüşlerinizi nelerdir?

Savunma avukatı çok konuşmadı. Sanık konuşurken zannedersen yanlışı bir şey söylemesin diye gözünün içine bakıyordu. Sanık hâkimin sorduğu birkaç soruyu anlamadığını belirtince hâkim tekrarladı. Sanık tekrar anlamadığını söyleyince hâkim sinirlendi ve cevap beklemeden devam etti. Bu sırada sanık avukatının da sinirlendiğini fark ettim. Avukatlar genel olarak birkaç cümle ile önceden hazırladıkları ve mahkeme heyetine sundukları dava dosyasına atıf yapmaktan başka konuşma yapmadılar.

5. Diğer mahkeme görevlileri hakkındaki görüşlerinizi nelerdir?

Mübaşir çok hareketliydi. Duruşma başlamadan önce salona gelen herkese kapıda "Sanık akrabası mısınız?" diye sordu. Bana da aynı soruyu yöneltti. Gözlem yapmak için geldiğimi söylediğimde 'sabah sabah işin mi yok' dedi ve güldü, salona girmeme izin verdi. Duruşma boyunca sessiz olunması konusunda seyircileri uyardı.

Duruşma sırasında eğer evrak dağıtım yapılacaksa mübaşir yapıyordu. Arkamda oturan polisler tüm davalara kendi aralarında yorum yapmaya devam ettiler.

6. Mahkeme süreci hakkında bu deneyimden neler öğrendiniz?

Fakültelerde öğrendiğimiz birçok hukuk uygulama tekniğinin, hukuk kitaplarının sayfalarında kaldığını gördüm. Uygulamada alenilik yok. Sanıkların sorulan sorulara cevap vermeye çalıştıkları sırada cevaplarının tam olarak dinlenmemesi, kendilerini tam olarak anlatamamalarına ve telaş içine düşmelerine sebebiyet veriyor. Oysa savunma bir hak. Bu hakkın kullanılmasının en meşru yerlerinden biri olan mahkemelerde bile hakkın kullanılmasına fırsat verilmiyor olması büyük eksiklik... Duruşmalar çok kısa sürelerde, dakikalar içersinde bitirilip, kişilerin ve dolayısıyla yakınlarının hayatlarını tamamıyla etkileyecek kararlar veriliyor. Buna sırada bekleyen yüzlerce davanın varlığı sebep gösteriliyor ama bence çoğu

davaya bakmış olmak için bakmak, hızlı karar vermek, yeni hak ihlallerini doğuruyor. Nitekim hızlı karar vermek her zaman doğru sonuçlara ulaştırmaz.

Avukatların duruşmalarda aktif olmamaları, birkaç kelime ile dava dosyalarına ve kendi hazırladıkları dosyalara atıf yapmaları bende hayal kırıklığı yaşattı. Katıldığım üç davanın ikisinde duruşmalar rapor eksikliği nedeniyle ileri tarihlere ertelendi. Bu da dava dosyalarının hazırlanması sürecinde yeterli dikkat ve özenin gösterilmediğinin göstergesidir. Belki de beraat kararı çıkacak ama insanlar sebepsiz yere tutuklu kalmış olacaklar. Dikkatimi çeken bir başka nokta da kimsenin bunu umursamaması. Genel tavır bir günde bakılabilecek en fazla sayıda davaya bakılması ve dosya sayısının azaltılması. Bu anlayışı bekleyen dava sayısının azaltılmasının tam aksine genel olarak özensizlik sebebiyle yeni hak ihlallerine yol açıp dosya sayısını arttırıyor. Uzun yargılama süreci hem zaman kaybına hem de bu süreçte birçok insanın mağdur olmasına sebebiyet veriyor.

Duruşmalarda hâkimin ve diğer mahkeme çalışanlarının umursamaz hal ve hareketleri insanların mahkemeye ve yargılamaya dair güvenlerini yitirmelerine sebep oluyor. Teoride var olan ile uygulama arasında bu kadar farklılığın olmasını aldatmaca olarak görüyorum. Uygulama bu şekilde devam ederse insanlar hak kayıplarına uğrasalar bile inanarak ve güvenerek yargı yoluna gitmeyi düşünmeyeceklerdir. Çünkü bu şekildeki yargılama süreci adalet dağıtmaktansa insanlarda zaman ve mali kayıplardan, uzun yargılama sürecinde bıkkınlık getirmekten başka bir şeye yola açmıyor.

ADLIYE GÖZLEMLERİ RAPORU-2

*Ayşe Doğan**

Bu rapor Eskişehir Adliyesi'nde yapılan genel gözlemlere dayanmaktadır. Ağır Ceza Mahkemeleri ve Aile Mahkemeleri hakkında karşılaştırmalı olarak anlatım yapılacaktır. İsimlere yer verilmeyecektir.

Mahkeme ortamı; ağır ceza mahkemesi duruşma salonu aile mahkemesine göre biraz daha büyüktü. Her iki mahkeme için davacı ve davalı tarafların ve avukatlarının durması için karşılıklı iki masa vardı ve tanıkların dinlenmesi için salon ortasında farklı bir yer mevcuttu. İzleyiciler için ve stajyer öğrenciler için ise arka tarafta ayrılmış yerler vardı. Ağır ceza mahkeme salonlarında tutuklular için mahkumlara ait farklı bir kapı kullanılıyor ve iki Jandarma ile birlikte kelepçeli bir şekilde geliyorlar, yerlerine geçtiklerinde kelepçeleri çıkarılıyor. Ayrıca hâkim ve savcılar da farklı bir kapı kullanıyorlar. Aile mahkemesi ise daha küçük bir salon ve tek kapı mevcuttu. Ağır ceza mahkemesinde birkaç polis ve jandarma güvenlik açısından hazırda bulunurken Aile mahkemesinde polis veya jandarma yoktu. Ağır ceza mahkemesinde SEGBİS teknolojisinden faydalandığını, farklı illerdeki ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin bu yolla dinleniyor olduğunu gördüm. Bu teknoloji ile birçok olumsuz durumun ortadan kalktığını, birçok menfaat sağlandığını görmüş oldum. Özellikle Ağır ceza mahkemesinde mübaşirin mahkeme ve davaların en önemli kişilerinden biri olduğunu söylemeliyim. Ağır ceza mahkemesinde birkaç davaya izleyicilerin katılması yasaktı.

Hâkim, savcı ve avukatlar; Ağır ceza mahkemesinde üç hâkim ve bir savcı vardı. Ortada oturan hâkim salon başkanıydı. Aile mahkemesinde ise bir hâkim vardı. Her iki mahkemede kâtip vardı ve tarafların ağzından çıkan her şeyi not ediyorlardı. Kâtibin yazdıklarını hâkimlerin de takip edebileceği bilgisayar monitörleri mevcuttu. Aile mahkemesindeki hâkim daha anlayışlı daha sakin bir adamdı ve davalar daha kısa sürdü. Aile mahkemesi hâkimi çok babacan tavırlar sergiledi bizlere karşı. Ağır ceza mahkemesindeki hâkim ise daha öznel yorum yapacak olursam daha sıkılmış gibiydi. İddia makamı savcı, ise davayı izliyordu.

* Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi

Avukatlara değinecek olursak; ağır ceza mahkemesinde avukatın savunmasını iyi yapamadıklarına hatta hukuka aykırı olmasına rağmen hâkim, "... şunu demek istediniz sanırım" deyip kafasıyla onay alıp devam etti. Bazı avukatlar ise müvekkili için önce hafifletici sebepleri saydı ve bu durumlara göre ceza verilmesini talep etti. Hâkim ise "nce beraat iste." dedi. Sahi yeni mezunlarımız vasıfsız mı yetişiyor? Adliye binası içerisinde o kadar çok avukatla karşılaşıyorsunuz ki... Aile mahkemesinde ise davalının avukatı gerçekten hakkını vererek savunmasını yaptı. Gerçek bir avukat nasıl olunur gördüm.

Duruşmalar; ise her iki mahkeme için de çok sakindi mahkemelerde sadece hakimler konuşuyordu ve gerektiğinde avukatlar. Hâkimin soruları ise olayı çözmeye yönelik kıvrak sorulardı ve yeri geldiğinde sert yeri geldiğinde normal ses tonuyla duruşma salonu nasıl yönetilir onu gösteriyordu.

Sonuç; farklı günlerde farklı davalar için mahkemelere gittim ve davalar arasında sürekli mahkeme değiştirdim ve genel olarak gözlemlerimi yorumlamaya çalıştım. Açıkçası ben mahkemelerin daha ciddi geçtiğini ve avukatların gerçekten savunma yaptıklarını düşünmüştüm. Özellikle yeni avukatların ellerinden düşürmedikleri telefonla bir mahkemeden beklenen ciddiyeti sarstıklarını belirtmeliyim. Ağır ceza hâkiminin yazdırdığı birkaç cümleyi tekrar sildirip değiştirdiğini gördüm. Hâkimler yeterince zgr değiller mi? Başka bir duruşmada ise aslında suçluluğu bariz belli olan kişiye tutuksuz yargılanma kararı verildi. Davalı taraf ise neler olduğunu anlamadı bile. Aile mahkemesinde ise davalı tarafın aldattığı çok açık ortada olmasına rağmen davacı taraf yeterli delili toparlayamadığı için dava ertelendi ve hâkim bizlere "işte çocuklar bazen her şeyi bilip sadece söylenenler ile yetinmek zorunda kalırsınız elinizden hiçbir şey gelmez." dedi. Benim için bu meslek çocukluk hayalimdi ve davalar sonucu hakimlerin ne kadar yorgun olduklarını bilhassa sıkılmış olduklarını gördüm. Bunun için yeni nesil çok iyi yetiştirilmeli ve herkes elini taşın altına koymalı üzerine düşen vazifesini en iyi şekilde yerine getirmeli. Adil olması gereken hakimler taraflara adil olduğunu yansıtmalı ve halkın karşısındaki konumuna uygun davranmalıdır.

Sonuçta; "Adalet Mülkün temelidir."